

I

*Stesk — Quartier Latin — Madame Lacour — On
a Ona — Móda — Politické volby — Moniteur
zdarma*

△ *V Paříži 29. května [1863]*

Je to hanba pro tak velkého hochu, ano měl bych se stydět; nestydím se ale pranic a řeknu zcela upřímně, že se mně skoro každý den, a byť jen dvě tři minuty, tak trochu stýská. Tu bych rád usedl a psal, kdyby nebylo přísnějšího rozpočtu času než kdysi v parvě a principii. Dovolíte mně, abych dnes alespoň sedě na levém břehu Sekvany s vámi na pravém břehu Vltavy trochu sobě poklepal, ne cestopisně a systematicky — k tomu potřebí nějaké krystalisace —, nýbrž jen tak pro zahánání stesku, který zde padá na tichého Pražáčka jako na dítě v cizině, na skromného Čecha ale přece méně než na „světoborného“ Němce, jenž vzdor svému světoobčanství německému bloudí po Paříži jako zblbělá ovce. Němci by měli vesměs navštěvovat Paříž, aby morální opuchlost jejich poněkud oplaskla; byli by pak hezčí.

Bydlím v klasické čtvrti, v samém Quartier Latin, sídle studentův, rue de l'École de médecine. Kus revoluce je, kamkoli šlápneš! Tamhle v tom domě byl Marat zavražděn; dovolí-li žárlivý na svou památnost domovník vedlejší budovy, můžeš i okno vidět, za kterým se to stalo. A o dům dál je za sklem podobizna Charlotte Corday, světlovlasé, s nejjemnějším, nejklidnějším výrazem v tváři! — Vyložte se trochu z mého okna a spatříte dům, v němž bydlel Danton. Nyní tam maluje náš Jaroslav Čermák své Razie.

Zajímá-li vás, dívejte se po oknech vřkolních. Zde onde

spatříte chechtající se, veselý párek, studenta a prozatímní jeho ženu, grisetku, často starší než její prozatímní manžel. Tři sta franků dostačí prý na podobné živobytí měsíčně — ovšem že bez dluhů, které se vedle nadělají. Někdy žijou panský, jak právě dvacíti frankové poměry se upraví. Obydlí jejich jsou sobě velmi podobna, vypadají jako zde moje. Podlaha kryta šestihrannými, lesklými cihlami, v oknech červené a bílé záclony, po stěnách obrazy, mezi nimiž na příklad některý s podpisem „Mladá dcerka ujde pomocí svého anděla strážce pokoušejícímu milenci“. Na stolech a šatníku jsou mramorové blýštící se plochy, na plochách hodiny, květiny, koflíky, svícny, vše dosti elegantní. Pod vysokými nebesy stojí široká postel, tak široká, že připadá člověku, jako by ho byl někdo v ní zapomněl.

„Mais sans femme!“ (ale bez paničky) povídala stařenka, když mně byt pronajímala. Nehodlav se beztoho počasně oženit, nebylo to nájmu na závadu. Moje hospodyně, as osmdesátiletá stařenka, je roztomilá až k zamilování. Připadá mně jako dojemná Bérangerova chasona. Pamatuje ještě největší dobu francouzskou, pamatuje všeliké restituce, opravy, převraty, a zůstala jako věčně mladý francouzský národ svěží, plna vtipu a veselosti. Má-li nebo měla-li děti, byla-li vdána, nevím posud; vím ale to, že byla vždy pečlivou, předobrou matkou studentů. Stará se o jejich pohodlí víc než o vlastní, pečuje o ně všemožně, dovolí jejich mladistvé bujnosti vše — „mais sans femme!“ — Myslím, že je jí obsluha mladší krve již nutností, neboť pochybuju, že má jakýs prospěch z toho.

Zpočátku měl jsem s ní vyjednáno, že mně dá za *sedm* franků měsíčně každý den o sedmé hodině ranní koflík kávy a maštěný rohlík. Rohlík byl veliký a snědl jsem ho vždy jen půl. To nedalo stařence pokoje, přišla a učinila obšírný výklad, že je to ode mne vyhazování peněz, že mně bude dávat rohlík o polovičku menší a že to bude stát o frank měsíčně míň! A nyní nosí v sedm hodin ráno rohlík o polovičku menší a šlape světnicí tak opatrně, že mne ani nevbudí, třeba by proto káva na led uстыdla.

Za posledních let bydlí u madame Lacour samí Slované. V mém pokoji sídlil přede mnou fejetonista ruský. Teď má stařenka dva Čechy a jednoho Poláka na starosti. Především nám začala chudák postonávat a měli jsme strach; dnes ale už se zase usmívá a právě mně přinesla čerstvý ingoust, divíc se, že mně první tak brzy — vyschnul. Dívá se mně přes rameno a hubuje, že jí neposlouchám, — hned abych si dal na víno, z pařížské vody že se sice rozstůňu. Dobře, dobře, madaminko! Řeknu to matce doma, a ta vás pochválí! —

Jak by neměl ingoust vyschnout, když člověk ani času nemá, aby se doma zdržel, když musí člověk všudy třikrát dojít, chce-li jednu věc prostředně seznat. Po první zpitomí, po druhé neví nic a po třetí teprv abecedu. Jen v jednom jsem měl rozhodné štěstí. Dvakrát toliko byl jsem posud v Elysejských polích, a hned po první viděl jsem Jeho a hned po druhé viděl jsem Ji. On je zdrav a tlust, takže je naděje ještě na mnohé nové bulváry v Paříži a na mnohé nové uzle v Evropě. Vypadal, jak se mi řeklo, trochu mrzutější než jindy; sám bych toho byl ovšem nepoznal. Řídil sám koně a bavil se mezitím se společníkem svým: mimo jediného služebníka nebylo průvodu. Na Place de la Concorde slezl a ubíral se lidstvem pěšky do Tuilerií. Nejevil tedy ani strachu ani nemoce, jak někdy vševědoucí německá žurnalistika — neví, ale píše. Co se týká Jí, je to skutečně krásná dáma. Viděl jsem ji přívětivou, vlídně se usmívající seděti v elegantním voze, taženém skvostnou čtverospřeží. Vlídny úsměv je také jenom forma, vždy ale příjemnější než hrdost a urážející chladnost, jakou takto velcí páni jevívají. Císařovna dívá se velmi bystře kolem sebe a naše tři čamary v jedné drožce neušly její pozornosti. Jaké šaty měla císařovna? Odpusťte, milé čtenářky, já nevím!

Psát ostatně z Paříže a nepsat o šatstvu, o módě značilo by ve snáři mrzutost se ženskými. Jakkoli Pařížanky velmi jednoduše a tím vkusněji oblékat se umějí, dovedou přece zase, jak známo, vymyslet největší nesmysly. Nesmyslem ovšem není, ale krásou také ne, že nosí nyní jednobarvé

dlouhé pláště, nejkřiklavější to cinobr. Oči bolí, když se na to podíváš; demimonde to ale již vozí do Bois de Boulogne a brzy to bude nejspíš i jinde krásné. Snad vám to přivezou již Vídeňáci, kteří tyto dni v procesích od znamenitosti k znamenitosti společně a za levný peníz se hnáti nechali a Pařížanům tolik špásu nadělali. Římané přiváželi ze svých „römerfahrtů“ také purpur!

Pařížan se umí velmi nestydatě po všem ohlížet a všemu se do očí vysmát, cokoli je mu cizího; právě ale ta bezohlednost, s jakou se všemu oddává, je zase příčinou, že ho nic dlouho nezajímá, ani seslanečkovatěný Vídeňák ne. Proto také věčné změny v módách, v náhledech, a Napoleon dobře ví, proč přestavuje Paříž a přemalovává mapy.

Podivno, mně se ale přece zdá, jako by se Pařížan trochu příliš málo o politiku nyní staral. A nemýlí mne v tom snad okolnost, že u nás nelze seznat klidnost velkého národa. Včera začaly na mairiích dvacíti pařížských arrondissements volby pro zákonodární sbor. Stál jsem u mairie šesté „circonscription“. Umouněných chlapů, kteří strkali každému přistupujícímu malé lístky se jmeny kandidátů do rukou, bylo dost; voličů jsem viděl ale velmi málo, a mohlo se skutečně vždy po čtvrt hodinách volat: „Už se zase jeden hrne!“ Doufám, že to bylo jen včera, jen první den podobně.

Mezi většími a menšími lístky, jakých mně nacpáno do rukou, byl jeden se jmenem M. Dupuis, „avocat à la Cour impériale de Paris“, druhý pan Adolphe Bertron, divný „candidat humain et pour le genre humain“, a mimo lhostejného třetího konečně čtvrtý, jenž dával rozdávat celý odporučující list, psaný mu od E. Vacherot, předsedy „de la réunion démocratique“. List ten radí voličům, aby se nenechali mýlit jmeny Havin a Guérault, jaká jim odporučují časopisy Le Siècle, L'Opinion nationale a La Presse; spolek demokratický odporučuje jim místo Guéraulta pana Paul de Jouvencel, který se teprve „roku 1859 bez výminek do Francie vrátil“ a demokracii zpachtovanou má. Lidé pochybují, že vzroste oposice ve sboru zákonodárném z pěti

na devět členů, což byla již sama o sobě skromná zajisté naděje! Hlasy se přílišně rozdrobují. Největší různici vyvedli Němci, kteří se mocného bonapartismu strachují, — „neboť ten Rýn je hloupý a němý“. Časopis Temps (pan Nefftzer) podal ruku ultramontánnímu Courier du dimanche a ušlechtilý párek vystoupil proti Havinu, redaktoru Siéclu, a Guéraultu, redaktoru Opinion nationale, kteříž hledí svobodu s bonapartickou silou spojit. Havinova slova k voličům zněla velmi pěkně, nezapomněl ani občanské svobody ani opravy společenských smutných poměrů, a co do politiky zevnější klade hlavní váhu na zadostučinění národností všem a především na brzké rozřešení otázky polské a jihoslovanské.

Nárožní budovy vypadají až strakatě četnými „slovy“ kandidátů, mairie jsou jimi obaleny. V den volby pozoroval jsem ale něco na mairiích, což mně připomnělo krásnou vlast naši a gratis-poutníka Pražské noviny. Bylť zde nalepen v celé své slávě Moniteur. Pohnulo mne to.

Nyní se ale již smrkuje — odpusťte, chci do některého z předních divadel pařížských. Bavíť mne špatná deklamace mnohem líp než dobrá.

2

Volby a Moniteur — Fysionomie města — Opět „candidat humain“ — O Hodžovi — Domptér Herrmann a jeho medvěd

△ V Paříži 2. června [1863]

Není více privilejí na světě, pravil kdosi s povzdechem, a měl z větší části pravdu — totiž bez toho povzdechu. Sedíme v samém srdci Paříže, vprostřed sítě, v níž lapají pavouci kandidáti hlasy, a přece zvíte vy telegrafem zajisté dříve než my, kdo opatrnou legislaci francouzskou podporovati nebo drážditi bude. K nám nechodí telegramy ani na psací stolec, když sedíme, ani do kapes, když se prochází-

me; my u samého zřídla musili jsme počkat, až jsme směli na bulvárech vydat půlfrank za druhé večerní vydání *Opinion*. Mezitím co jsme k jedné z přečetných budek novinářských se drali, slyšeli jsme již jednotlivá „très bien“ a „excellement“, o minutu později pronesli jsme také své všeslovanské „bravo!“ Paříž zůstala vzdor Napoleonovým tvorům v provinciích přece jen *caput regni* a v šestisloupcovém *Moniteuru* vypadají dnes první čtyry sloupce velmi kysele. Kdyby se to jen nějak srovnávalo s obyčejem, jistěže by byl výsledek voleb venkovských vytištěn před pařížskými; s velkou okázalostí uvádí vláda alespoň všude, kde v kterém departementu (je takých ovšem až dost) vyhrála, že zvolenec byl „*candidat du Gouvernement*“ a že porazil pana N., kandidáta oposice. Takž ale musí sobě již pan Persigny dříve přečíst, jak se bláml svým listem proti Thiersovi, ač nechce-li začít odzadu, od inzertů číst.

Nemohu ale skutečně, ač bych velmi rád, přece tvrdit, že by byla napnutost na výsledek voleb byla právě tuze nápadna. Lidí bylo ovšem více než jindy zvečera po ulicích — hlavně ale kvůli neobyčejně krásnému večeru. Ženské pohlaví, totiž to ličidlem zářící a hedbávím šustící, rozkládalo po bulvárech své honební sítě, neutrum pilo dobrý teplý vzduch a špatné teplé pivo a jen skrovné *genus in rebus politicis masculinum* strkalo hlavy kolkolem v hromadu do novin jako ořové, když se proti vlkům brání. Podivný je ten francouzský národ nyní vzdor své náruživosti a popudlivosti, jako by na čas chtěl odpočinout a žít domácně, pouze žít; náruživost ale byl podřídil komandu kouzelné tuilerijské trubky, jako ta zaklená vojska v pohádkách.

Náruživí Francouzi jsou teď střízlivější než povážní bratři na Pětikostelním plácku, a přece je u nás místo dobrého šampaňského leda špatné „*Eau de Seltz*“. Politické přesvědčení Pařížana zase jednou tuhne a dozrává v čin. Ve veřejnosti neblýská se s přesvědčením tím, vyhýbá se prozatím všemu nápadnému, neboť ví, že ho steré oči střeží a dlouhé uši objímají; při volbách ale posadil si čepici na hlavu, šel do vykázaného domu a odevzdal tam němě svůj hlas

— proti vládě. Vláda má ostudu před světem, neboť byla o své nepřemoženosti přesvědčena a ve své bezohlednosti již krásně daleko, čehož viz biblický příběh o Persignym a Thiersovi. A náhle je porážka vlády nejkrásnější *fait accompli*, čin je vykonán a v oposici sedí mužové, kteří historii nejen psát, ale i dělat dovedou, v oposici sedí celá Paříž, a ta platí vzdor svým několika jen poslancům víc než všechny departementy se svými centy vládních kandidátů dohromady. Paříž sama žije klidně dál, jako když někoho klofneš a s nevinnou tváří se pak do světa díváš; jen v dílnách byl včera modrý outerek, neboť modré blůzy dělnické seděly po celý den pohromadě, šukaly se po časopisech a vykládaly sobě živě a radostně, že přišel konečně zase kousek života, — byl svátek pařížských *ouvriersů*. Těší mne upřímně, že jsem se dle *fysionomie* města před volbami zmýlil, můžem sobě podat s Napoleonem ruce. — Pozdrav pánbůh! Dáme si teď líp pozor, co?

Něco je ale přece pro lidstvo velmi smutné při těch pařížských volbách. Nejlidštější ze všech kandidátů lidstva, „*candidat humain et pour le genre humain*“, pan Adolphe Bertron, propad nelidsky. A byl přece tak skromný, že sobě ani nepředpisoval, v které *cirkonskripci* chce být zvolen! Kdyby byl alespoň morálně zvítězil, — to se ale přece nemůže nazvat ani vítězstvím morálním, když jemu na příklad dali ze 40 000 hlasů jen *tři*!

V den volební opatřil mně dobrý Bertron ještě zvláštní zábavu. Byl totiž zrána dosti silný větrík a pan Bertron umínil sobě ihned, že ho ve prospěch lidstva užije. Rozeřstavil několik chlapáků a chlapů po nábřežích a tito vyhodili vždy, jakmile příznivě zadulo, chumáč lehkých provolání do výše, takže se daleko široko rozletěla. I nejmouněnější blůza směla se za nimi hnát. Nerozumný víchř nesl jich ovšem celé houfy do Sekvany, škoda! — — — O příběhu Hodžově mluví se zde dost, nejvíc ovšem v kruzích, které svornost či nesvornost mezi národy rakouskými zajímat musí. Vážný jsem slyšel jeden hlas maďarský, který naprosto zatracoval pachatele a ošklivost svou nad podobným

sprostáctvím a uličnictvím zřejmě vyjádřil. Noční výprasky by evropské sympatie pro Maďary právě nerozmnožily, ba ani sympatie vystěhovalých Maďarů pro zbylé bratry a pomáhající jim maďarony. Myslím, že to nebyl ani tak výprask politický jako národní, a v tom ohledu mne mrzelo, že napadení Slováci nevytloukli napadajícím maďaronům. Článek Hlasu o věci té líbil se zde pro svůj skutečný takt.

Také něco nepolitického, chcete-li i nelidského! Domptéra Herrmanna nenechaly spát vavříny Crockettovy, a že tento práskal lvy v Cirque de l'Impératrice, počal je onen práskat v Hipodromu a přidal k nim polárního bílého medvěda, — toho ale nepráskal! Nebyl jsem nikdy slyšel aniž četl, že se polární medvěd zkrotit nechá, a šel jsem tedy s velkou napnutostí do Hipodromu. Nebylo mně tam volno na galerii, Herrmannovi v kleci ale také ne. Se strašným rykem vyřítil se medvěd, — o zkrocení sotva stopy! Herrmann měl co dělat, aby udržel stůl mezi sebou a medvědem a aby tohoto několik sekund zadržel nad hozenými kusy masa. V okamžiku musili medvědi nadstrčit mocné bídlo, aby se do něho zakousl, a byl hned zase fedrován do svého chlévu. Právě slyším, že jsou další produkce se šelmou zapovězeny. Časopisy to snad potvrdí.

3

*K volbám — Saison morte — Výstava fotografií —
Fotografie barevné — Fotoskulptura*

△ V Paříži 16. června [1863]

Napnutost, jak vypadne volba kandidáta posledního, v Paříži byla veliká. Opět stály houfy lidí kolem plakátů, ovšemže je také lákal humor, jakýž rozvíjel mnohý z kandidátů protiguéroultských, jichž se arcí opoziční kandidát Guéroult báti nemusil.

Jakýs hodný pan Béjot uvedl as třicet číslovaných punktů, co prý všechno chce a čeho nechce; ano on je tak starostliv, že dělníkům přislibuje výdělky takové, že „v neděli bu-

dou se moci i po omnibusu svézt“. Na obličejích čtoucích rozloží se úsměv, málokterý ale otevře ústa k nějaké krátké poznámce a dělník zastrčí ruce pohodlně pod blůzu a zanotuje sobě:

*Le bon roi Dagobert
avait sa culotte à l'envers.*

U nás by získal Bėjot alespoň sympatie dam, kteréž na neštěstí ale také ještě u nás nevolí do zákonodárných sborů. Přislíbujet, že by se zasadil o zákon, dle něhož by každý muž ženiti se musil.

A dobrý Bertron, „candidat humain“, už zase něco vyved! Aby voličům dokázal, že je kandidátem skutečně lidským, vydal svou podobiznu na jasněmodrém papíru a dal ji lepit na rohy. Na témž papíru je pod podobiznou hymna, opěvující pana Bertrona a podepsána jeho tiskařem. Rozpustilé Quartier Latin přikreslilo časně zrána ke všem hlavám paně Bertronovým jisté atributy, které neměly tak uměleckou cenu jako spíše přirozený význam; opatrná policie začala však hned karikatury ty přelepovati svým kandidátem.

Takto je Paříž nyní již letně klidna, „saison morte“ opavovala od několika dní jistá veřejná místa olověným svým křídlem. Jakmile císařská rodina v průvodu spahiů, turkosů a jiných svých zámořských gard do Fontainebleau se odebrala, odebral se i ostatní elegantní svět na venek a do lázní. V Elysejských polích, kde dříve sotva že cesta šestiřadové jízdě stačila, je nyní skutečně pusto, a lesík Buloňský leda že baví ještě skromnou buržoasii. Zato se nahrnulo trochu Angličanů a Němců, takže po obrazárnách a jiných sbírkách červení Baedekerové jenjen se hemží. Z našich českých končin zavítá sem bohužel jen málokdy některý cestovatel, a bylo by přece tak žádoucí, aby se přesvědčili, že je zde ledacos ještě o leckterý stupeň lepší než v Německu. Poláků mladých je právě nyní zde málo — „šli se bít“, povídají staří s tváří vždy smutnější, neboť často přichází zpráva, a často jich více najednou, že ti a oni klesli z těch, již byli

nebohému emigrantovu srdci nejbližší! Opět je jedna generace vlasti obětována, toho ale Polák nelituje, neboť umřít pro Polsku je mu povinností nejsvětější. „Má domácí hlínu pod hlavou!“ praví Polák otec a setírá slzu, aby jí nejmladší syn nespátl.

Umělecká výstava byla na několik dní, od prvního do pátého června, zavřena a jediný její oddíl, výstava fotografií, přístupná. Výstavu tuto, ku kteréž se taktéž připouštějí výtvořky fotografů zahraničních, pořádá každoročně *spolek fotografický*, a naši umělci žánru toho mohli by snadno na něco podobného pomyslet. Snad bychom neviděli na fotografické výstavě pražské tolik nového a dokonalého, zajímavá byla by ale přece, a především tím, že by se naši umělci o závod přičiniti musili.

Fotograf pařížský zmocňuje se všeho, co jen poněkud v jeho obor zasáhá, a jemu neujde žádný předmět, který by fotografován mohl se státi předmětem jeho obchodu. Že v obchodu tom mají „kuriosity“ velké místo, jest pravda. Po franku můžeš sobě skoupit fotografie všech nových, znamenitějších obrazů, ovšem že ve formátu návštěvenek; na jediném lístku takovém dostaneš více set podobizen lidí v politickém světě známých, arci že u velikosti takové, že někdy drobnohledu potřebí. Na takovém též lístku obdržíš za frank as dva tisíce franků, totiž fotografovanou sbírku francouzských peněz, ražených i tištěných; dále fotografovanou sbírku poštovních řídkých známek, kteréž jsou pro „markomana“ dosti zajímavé atd.

Fotografická výstava je v ohledu tom velmi bohata. Jsou tu obrazy nejen na papíru, ale i na barevném skle (svaté obrazy), na porcelánu (na příklad na koflíku nebo jiném nádobí), na kovu, ano i na průhledném plátně (stínidla). Skříní se stereoskopy je hojně, mezi nimi jedna obsahující jen moře s koráby a loďkami. Z větších fotografií jsou tu výtečné podobizny od formátu návštěvenek do velikosti přirozené, pohledy na krajiny a města (také na Prahu), na sáh dlouhé panorámy krajů ponilských atd. Četnou řadou obrazů je ukázáno, jak výtečně se může užít fotografie ku přírod-

nickým studiím. Zvláštnosti ovšem také nescházejí, takž hned u vchodu řada podobizen oněch psů, kteříž na letošní psí výstavě ceny obdrželi, pak přítomní zde krotitelé zvířat se svými lvy, řada mikroskopických obrazů v prstenech, jehlách, pérech. Vynikající fotograf Nadar podal letos as deset fotografií z pařížských, nyní již nepřístupných katakomb; jsou zhotoveny při světle *električném*.

Nejzajímavější byly pro mne pokusy ve fotografii barvité. Každou půlhodinu ukazuje a vysvětluje se as osm takých obrázků; stále nesmějí být na světlo, neboť se posud ustálení barev nedaří. Dovedli však již toho, že mají na jediném skle až šestero barev!

Již se narodil i nový oddíl umělecký, tak zvaná „fotokulptura“, totiž sošky z libovolné látky sice, modelované ale dle fotografických obrazů, nikoli dle přírody. Fotografických obrazů se nadělá k tomu účeli více a ze všech stran najednou. Sochař může dle toho zprostředkovat i zakázky z daleka.

Čechové na Père-Lachaise

[1864]

Dva leží Čechové na světoznámém hřbitově pařížském, na často navštěvovaném a nesčíslněkráté popsaném Père-Lachaise, — dva Čechové a jen jeden byl muzikantem!

Père-Lachaise je panteon slavných mužů, panteon, jehož půda je poseta kvítím a vykládána žulou a jehož klenba je vysoké nebe. A co na nebi jasných hvězd, to zde pod zemí dřímajících slavných mužů Francie. Největší duchem svým člověk potřebuje jen malou hroudu země a širošířý hřbitov pařížský popřává v lůně svém i četným cizincům odpočinek, ač vlastních slavných mužů má Francie co písku v řece. Slovanstvo je v té říši slavných mrtvých zastoupeno řadou skvělých jmen, jejichž zvuk připomíná nám krvavé dějiny matky Polsky, nevyplněnou touhu těch synů jejích, kteří v cizině pro vlast svou pracují, pláčou a umírají.

A Čechové? Zajisté že jich odpočívá zde dost, nebo Čech se roznese jako pel větrem po celém světě; nikdo ale o nich

neví, snad že chudi jako jejich matička vlast vrženi jsou v obecnou šachtu. A kdyby i měli na vlastní hrob, zdaž vzpomenou sobě pozůstalí jejich, aby na náhrobku jejich byl nápis psán řečí, která jim již u kolébky zvonila? Čech je tam v té daleké cizině jakoby na ztracené stráži, sotva že ho pochopí, odkud as je, tím méně, do jaké rodiny lidstva patří! Divné, přepodivné a přebolestné myšlénky jímají člověka. Národ náš trpěl, bojoval a dokrvácel za velké myšlénky, o jeho mohyle vědí ale jen, že v ní jakýs velký hrdina leží, jehož jména více neznají. A když od kaliny na české mohyle zazní zpěv slavíků, naslouchají udiveně, neptají se ale dál, odkud ti slavíkové přišli a nejsou-li to snad zakletí lidé, jejichž jazyk zdřevěněl, jejichž umučené srdce jen zpěvným hrdlem sobě ulehčuje. Kdyby vichr byl mohylu roznesl a slunce kalinu spálilo, neznali by ani báje o nás více! Líp mohylu sami rozkopat a na pohřbeném spolu brnění hrdiny zkoušet, zdaž síla neochábla pro činy nové!

Měli jsme také emigraci svou, větší, energičtější, bohatší než kterýkoli jiný národ. Rozsila símě pokroku v cizině a pracovala i umírala pro vlast. Sympatie ale nebylo pro nešťastný národ a dvě stě let je více než věčnost. Svět zapomněl činy i služby, zapomněl existenci chudých synů bohaté vlasti, — jakž mohli nebozí ti synové bez prostředků a z ničeho nic, osamělí v cizině, nepodporovaní z vlasti ještě dřímající, dočinit se uznání co Čechové? Jules Janin napsal o Čechu Deburauovi, jenž sobě co herec francouzský nesmrtelnosti dobyl, že z „ješitnosti umělecké“ vydával se co původu *polského*. Jules Janin se velice zmýlil s tou ješitností! Deburau nemoha jim vysvětlit pojem Čecha, utekl se co Slovan k známějšímu pojmu „Polonais“. Krásná to zajisté lež srdce slovanského, třebaby neuvědomělého! —

Dva Čechové leží na Père-Lachaise, herec Deburau a hudebník Reicha. Na náhrobcích mají jen nápisy francouzské. Prvnější bude ještě častěji jmenován, mluvíme prozatím jen o druhém, ač všestranné ocenění ponechávám o hudebníku zase hudebníkům. Snad je moje slova pohnou k studiu i rozboru.

Několik kroků od pomníku Abailarda a Héloïsy je štíhlý, vysoký a vkusně vyvedený pomník Reichův. Chtěl jsem do Prahy přivést aspoň vyobrazení jeho a smluvil se stran toho s umělcem Bohuslavem Kroupou, v Paříži meškajícím.

Avšak z Père-Lachaise nesmí se odnést ani květina, ani kresba pomníku, leda „s povolením policejního prefekta a rodiny zemřelého“, a takž se stalo, že umělci živému, chtícímu zvěčnit umělce mrtvého, odebrali hned u hřbitovního vchodu stejně zdvořile i rozhodně desky a ostatní kresební náčiní. K rodině nemožno a na prefekturu nepříjemno, nezbyvalo tedy jiné pomoci než kresba kouskovitá a pokradmá.

Pomník lyrou korunovaný postavili Reichovi „přátelé a žáci“. Hlavní starost o subskripci měl Delaire; vyvedení řídil architekt Thiollet. Nadpis to vypravuje stručně:

*Ses amis
et ses élèves
par les soins
de Mr. J. A. Delaire
l'un d'eux
et sous
la direction
de Mr. Thiollet
architect*

Jakž ale již bývá, vyryla v pomník jména svá také ostatní komise subskripční; některá ze jmen těch jsou již také šíře známa. Jsou to mm.: Paër, Lesueur, Baillot, Adam, Pillet-Will, Bertin, Dauprat, Bouffil, Elwart, Delaire. Hlavní nadpis zní:

*A Reicha (Antoine Joseph)
professeur de contrepoint
au Conservatoire de musique,
membre de l'Institut et de la Légion d'honneur*

Po jedné straně pak jsou zaznamenány spisy, opery i jiné skladby Reichovy.

Reicha narodil se v Praze 25. února 1770. Hudbu studoval ve Vídni u Haydna a Mozarta, načež uvázal se ve služby hraběte Valdštýna co první čelista a komorní hudebník. Roku 1787 přestoupil do služeb kurfirsta kolínského a odtud přišel co profesor skladby na konservatoř pařížskou. Spisy jeho jsou: *Traité de la mélodie*, Paris 1814, *Traité d'harmonie*, 1816, *Traité de haute composition musicale*, 1825 dva svazky foliové, a *Traité de composition dramatique*.

Opery složil tři, *Cagliostro*, *Sapfó* a *Natálie*. Nepronikly tak jako jeho *Rekvie*m, posud s oblibou v Paříži provozované, a jeho 24 znamenitých kvintet pro dmychací nástroje. Ale i jiné z jeho praktických děl, okteta, kvarteta atd., jichž se na sto čítá, ctí se vůbec pro důkladné vyvedení a nejčistší skladbu. —

Umřel v Paříži 28. května 1836.

Vrba pěkná sklání od susedního hrobu větve své k hrobu Reichovu. Cizí strom ho po smrti stíní, jako ho slunko ciziny vypěstovalo k slávě!

Návštěva u „svobodných zedníků“

[1866]

„Chceš-li podívat se jednou mezi masonry, pojd' se mnou dnes večer do rue Cadet,“ pravil ke mně přítel a podával mně pozvání, na jeho jméno znějící. Pozvání bylo vytištěno na malém kvartu, plno rozličných a typograficky nepěkných oznámení spolkových, označeno nahoře obrazci trojice, oka božího, okřídlené koule všehomíru a masonských čili měřických nástrojů a ohraničeno rámcem, v němž nakreslen oul, lebka, spojené ruce, závaží, pískové hodiny (sutky), obelisky i jiné a jiné symboly freimaurerských spolků.

Byl jsem sice první teprv den v Paříži, unaven cestou i brilantními dojmy světového města, — kdož by ale dbal unavení, když po prvé možno vstoupit mezi členy spolku historicky tak proslulého, sociálně kdys tak důležitého! My v Praze nemáme tušení o tom, jsou-li masonové v naší

době důležitým ještě faktorem společenským, či snad již méně důležitým. Freimaurerství vždy se nám jevilo co něco cizího, tajného; co mladíci kupovali jsme u antikváře za uspořené groš především knihy o freimaurerství jednající a zvláštní záchvív nás jímalo, když nám jistý pražský měšťan a jistý profesor na filosofické fakultě byl tajuplně naznačen co tajuplný člen zahraniční kteréš lóže, myslím, že vratislavské. Jakž by nepůsobilo na mladistvou fantazii spolek, který původ svůj vypisuje z egyptských a řeckých mystérií, z dávných spolků pythagorejců a terapeutů, jehož mravověda zakládá se na sedmi zákonech Noamových, společenský život na sodaliciích římských, symbolika na stavbě Šalamounova chrámu! Dojem ten mladistvý podrží provždy jistou svěžest.

Neočekávaný návrh přítelův musil mně být ale tím vítanější, že se jednalo o vstup do slavné lóže pařížské, „Grand Orient de France“, tehdeš práve v časopisech hojně přetřepávané. Sáhaloť se tenkrát na život její a jen volba prince za předsedu zachránila ji.

Na týž den byla v lóži oznámena „zábava rodinná“; zábava začala zrovna o půl osmé hodině navečer, „pour finir à 10 heures“, a „zrovna“ o hodině osmé měla tam být uvedena společnost Poláků z ruského Polska, nebohých uprchlíků, hledajících sympatie všude pro krvácející svou vlast. Vstupu jejich měl jsem užít k jakémus propašování nezvané své osoby; čamara platila za vstupenku.

Dlouho jsme čekali před domem, než se všichni sešli; z osmé hodiny vzrostla „zrovna“ devátá, když jsme se konečně hnali průjezdem, dvorem a schody do druhého patra. V malé předsíni zůstali jsme před statnými dřevěnými dveřmi.

Za dveřmi panovalo ticho, z něhož vynikala jen hra na pianu. Vůdce společnosti zaklepal. — Žádná odpověď.

„Vejděm!“ nutili zadní. Klika cvakla, dvéře se rozletěly, vehrnuli jsme se vesměs do jasně osvětleného, hustě obsazenými škamnami naplněného velkého sálu.

Hra na pianu umlkla, v tomtéž však okamžiku ucítili

jsme my zadní, že na naše předky „jakýs nátlak působí“; ani jsme se nenadáli a již jsme zase stáli v předsínce a dvěře spráskly se za námi s významným třeskotem.

„To je už všechno?“ ptám se nanejvýš rozveselen.

„Ó ne! Ale musí nás slavnostně oznámit a slavnostně uvést!“

Čekali jsme tedy ještě hezky dlouho. Uvnitř panoval šumot, lidské hlasy se ozývaly a odpovídaly. Konečně se dvěře rozevřely dokořán. U vchodu stál hlouček mužů vyzývajících ku vstupu. Většina z nich držela na dosti dlouhých bidlech pěkné barevné prapory, na nichž skvěly se emblémy masonské. Hnuli se kupředu, my za nimi.

Shromáždění bylo na uvítání povstalo, na kraji škamen sedící členové spolku, snadže hodnostáři, opásáni širokými stuhami modrými, tloukli dřevěnými kladivy souměrně do dřevěných podkladků. Došli jsme až na konec sálu, kde seděli na povýšeném pódiu hodnostáři spolku. Zde byla také čestná místa pro příšlé Poláky.

Uvítání nato bylo velmi srdečné, přímý opak dřívějšího oficiálního vystrčení. As hodinu trvaly vzájemné řeči. Každá dle konstituční knihy anglikána Jakuba Andersona i dle politických poměrů ve Francii právě panujících začínala slovy: „My zajisté nechceme zde míti žádnou řeč politickou.“ Společenské poměry, humanita byla obsahem ohnivých řečí; — jakž ale možno za našich dob jednat o humanitě a společenských poměrech a zároveň, třeba by se to neřeklo, nejednat o politice, jak jí osvícený náš věk rozumí! Jakž možno jednat o Polsce z roku 1863 a říci, že to nemá stránku politickou! Na výmluvná slova řečníka polského odpovídal ohnivě „zedník“ předsedající, muž to tahů ostrých, vlasů ryšavých a těla velmi pohyblivého. Slyšel jsem tu po prvé pádný akcent francouzského katedru a masonský řečník připadal mně jakoby odlesk oněch velkých a mocných postav řečnických, jejichž obraz byl jsem sobě z francouzské historie skvělými barvami v mysl vtisknul.

Shromáždění nato usedlo, pokračovalo se u domácí zábavě. Měli jsme příležitost pohodlněji se rozhlédnout sálem.

Sál byl prostranný, stěny jednoduchými barvami pokryty, strop zlatem a malovanými emblémy skvostně se lesknoucí. Společnost byla velmi četna, páčil jsem ji na dva tisíce hlav. Již zběžný pohled na ty stoupence Edwinovy objevil, že jsou zde „tous les enfants de Dieu“. Masonský řád nezná rozdílů ani stavu ani náboženství ani pohlaví, v něm je úplná rovnost, čistá lidskost. Za prostince, ano až chudobně ošacenou matronou seděl tu elegantně oděný, brilanty zářící mladý muž, jehož ostré tahy zračily zřejmý orientálský původ.

Předsedající uváděli nově přijaté členy i oznamovali jednotlivé dary od nich spolku věnované. Mezi tím se střídaly produkce na pianu i produkce zpěvácké s přednáškami o vychovávání mládeže atd. Také řečnice účastnily se za všeobecné pochvaly a napnutosti členů veškerých; zvláště pěkně mluvila jakás mladistvá ještě „sestra“ Gouté-Coudray. Produkce hudební byly ale, třebaž vděčně přijímány, přece jen slabé. Opustili jsme hlavně kvůli nim schůzi ještě před ukončením programu. —

Masonských lóží je nyní prý přes tři tisíce. Jsou k vzájemné činnosti i podpoře mezi sebou spojeny, jsou opět vyproštěny z pletek jesuitských, do jakých byly zaváděny v století minulém; sotva ale že sáhá činnost jejich *mimo* spolek. Není toho také více potřebí. Každý opravdový vzdělanec je nyní „svobodným zedníkem“ a staví na dómu všeobecné humanity. Již nehledí svět vzdělaný k rozdílům stavů nebo vyznání a ve prospěch lidstva pracují dle dávného pravidla masonského všichni šlechtní „bez strachu před trestem a bez očekávání odměny“.

Na okamžik do Paříže

△ *V Praze 27. května [1871]*

Není lze zbýti z mysle vzpomínku na Paříž. Nebyloť důležitější události, totiž události pohnutlivější od zavraždění Lincolna — pamatuji se, jak tenkrát rozsmutněn byl *každý*

a jak vše i bližší i dálší vyblédalo naproti závažnosti došlé o jeho smrti zprávě. Lincoln, representant nejvyšší i nejčistší svobodomyslnosti, byl tehdy bídným vrahem usmrcen — Paříž, representantka nejvyšší kultury lidské, je bídnou rukou nyní zpustošena. Nejen Francie, celý svět rozsmutněn, a je to smutek nejčistší, duševní, původu můžem říci že božského, je-li vůbec co na člověku božské. Spáchaný čin nesmí nikdo klásti na vrub ideám a osobnostem, za něž Paříž *nastoupla* boj teď tak děsně skončený; idey nepronikly, osobnosti mravně či fysicky sklesly, zbylá, zpustlá a zimničně rozohněná luza vykonala zločin. Co platna teď pokuta z krve! Arciže nejspíš se vykoná, a to strašně — „krev musila nebohá země píti, jak dlouho krev v lidských žilách teče; to právě činí zemi naši slzavým údolím, že vše velké jen krví se dobývá a krví zapevňuje“ — krví také se *trestá*, můžem dodat.

Kdo Paříž dobře zná, tu skvělou Paříž, jak bývala, tím úzkostlivěji sleduje docházející zprávy.

Palais Royal zpustošen opět. Není to po prvé, co setkala se tato „la Capitale de Paris“ s podobným osudem. Již roku 1848, dne 24. února, vnikly tisíce prostého lidu a rozbily, co jim přišlo pod ruce. Vypravuje se, že při nápotomním vyklízení královských místností pět tisíc centů jen střepů skelných a porculánových vymeteno. *Palais Royal*, vždy až do pozdní noci oživený tísnicím se, procházejícím lidem, sídlo nej přednějších restaurací, nejkvostnějších kaváren a nejbohatších krámů, zářící za dne zlatem a za noci tisíci plynových světél a reverber, měl již nejdivnější osudy od doby, kdy kardinálem Richelieu založen byl co *Palais Cardinal*. Pochybuju, že nyní pařížská luza chovala se líp než jindy ku skrytým zde památkám uměleckým, jindy alespoň neměla pražádného ohledu na nápisy „Respectez les tableaux“ (šetřte obrazů). A velké štěstí bylo, že bohaté sbírky *Louvre* skvělé, nej přednější ve světě, k nimž rok co rok putovali houfně učňové umělečtí, zachovány byly dřív, než také na ně luza sáhnouti mohla, neboť nyní zpuštěn i *Louvre* zase. Kolikrát vymstil se již lid na tomto sídle královském,

z jehož jižního okna dle bývalého nápisu „hanebný Karel IX., kleté paměti, střílel karabinou do svých poddaných“ (protestantských)!

Nedaleko odtud, jen přes pyšnou rue de Rivoli, rozkládá se nepřiliš velké, osmihranné náměstí *Vendômské*, jehož sloup stržen i se sochou Napoleona I. před několika teprv dny. Byl slit z 1200 děl a postaven na paměť největší slávy francouzských zbraní; nyní stržen, když zbraně ty utrpěly největší pohany. A opět jen o několik set kroků dál je nejkrásnější náměstí celého světa, *la Place de la Concorde*, s výhlídkou na Sekvanu, na palác zákonodárného sboru, na celá Elysejská pole až po budovu výstavní a bránu Vítěznou, na bulvár Kapucínů a Madeleinu, na tuilerijskou zahradu a Tuilerie. Zde, kde tolik krve bylo v politických bojích prolito, že by dle slov Chateaubriandových „všechny vody celého světa nestačily na smytí skvrn“, byl v posledních dnech boj prý nejkrutší. A snad zde opět bude „pracovat“ gilotina, kde jí v minulém věku zhynulo na čtyry tisíce lidí, kde stát Ludvík XVI., Charlotta Corday, Marie Antoinetta, Hébert, Brissot, pak Danton, pak sám Robespierre i s druhy svými.

A již také popálen a zbořen *Panteon*, určený „vděčnou vlastí mužům velkým“ — Voltairovi, Rousseauovi, Lagrangeovi atd. Již v červnu 1848 bili se zde povstalci proti vojsku co nejstatečněji, nyní opět, jenže *Panteon* obrácen teď v sutiny. Co učiněno dřív s tělesnými zbytky některých těch velkých mužů, není známo. Snad je vyhrabali a vyhodili jako kdys kosti Maratovy, jež Konvent dal hodit — do kloak. Co se stalo s blízkou *Bibliothèque Sainte-Geneviève*, na jejímž průčelí mezi nejslavnějšími muži veškerého lidstva také jméno našeho *Husa* se skvělo, také se posud neví.

Velikáni francouzského národa nemají ani v hrobě pokoje, i popel jejich, vydupán a vyházen, musí se sdílet v dalších bojích zmítaného národa. Hřbitov *Père-Lachaise*, jenž již za válek napoleonských byl ruským vojskem dobyt, je prý opět velmi silně povstalci opevněn. Zde, kde také náš *Reicha* a *Deburau* odpočívají, čteš po dvacíti tisících

náhrobků jmena, jež celý svět s úctou vyslovuje! Přední vojevůdci francouzští, největší filosofové a učenci, nejslavnější skladatelé, malíři, sochaři a herci, nejznámější básníci zde odpočívají. Nechtěl bych tu spoustu spatřit, jaká pokrýje jich hroby, nechtěl bych zasednout vedle povaleného pomníku Alfreda de Musset, jenž sobě napsal sám epitaf tak dojemný, že nechce jiného než — *mír!*

A kdy se dostane míru národu!?